

Васільєва Л. М.

*д.держ.упр., професор кафедри обліку і аудиту
Дніпропетровський державний аграрний університет*

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕРА ТА ВИМОГИ ДО НЕЇ

В статті визначено історичні та сучасні передумови формування професії бухгалтера. Зазначено, що професія бухгалтера є однією з найбільш давніх. Встановлено, що бухгалтерська сертифікація в усьому світі є важливою частиною цієї професії. Сертифікація бухгалтерів є важливою складовою реформування бухгалтерського обліку в Україні. Визначено, що професійний рівень бухгалтера визначається за такими критеріями: отримана освіта, стаж роботи за спеціальністю, професійні знання, здатність до аналітичної роботи, сприйняття нових знань, вміння працювати з комп'ютером, знання іноземних мов.

Ключові слова: бухгалтер, бухгалтерський облік, вимоги, облікова інформація, організація обліку.

Постановка проблеми. Професія бухгалтера є однією з найбільш давніх. Вона досить престижна в Україні та в інших державах світу. На початку 90-х років минулого століття, в період становлення нових ринкових відносин професія бухгалтера, як ніколи раніше, стала однією з найпопулярніших в Україні. Без бухгалтерії не обходиться жодне підприємство, фірма, компанія тощо. Ця спеціальність входить до числа найбільш затребуваних. За кмітливого, в'їдливого і досвідченого бухгалтера керівник будь-якої фірми готовий віддати, що називається, півцарства. Бухгалтер виконує роботу з різних видів бухгалтерського обліку (облік основних засобів, матеріальних цінностей, витрат на виробництво; розрахунки з постачальниками та замовниками, нарахування заробітної плати, податків тощо). Бухгалтер працює на підприємствах, в організаціях і установах різних форм власності: державної, акціонерної, кооперативної, приватної, виконуючи роботу з різних

видів бухгалтерського обліку.

Престижність бухгалтерської професії різко підвищилася, про що свідчить стійкий попит на висококваліфікованих бухгалтерів на ринку праці та у зв'язку з цим збільшення числа навчальних закладів, спеціальних курсів, де здійснюється підготовка фахівців з обліку. З реєстрацією нових комерційних і некомерційних структур постійно зростає також число вакантних посад головного бухгалтера. Сьогодні головний бухгалтер – найбільш затребувана економічна спеціальність. Ним може стати будь-який бухгалтер, що знає всі ділянки бухгалтерського обліку і має сміливість взяти на себе певну відповідальність.

З підвищенням значення бухгалтера в інформаційному суспільстві на перший план ставиться питання його професійної підготовки. Як наслідок набуває актуальності питання розробки теоретичних аспектів підготовки спеціалістів з бухгалтерського обліку, які б сприяли задоволенню потреб соціально орієнтованого суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження щодо історії розвитку бухгалтерського обліку, а також професії бухгалтер, проведені провідними вітчизняними вченими, а саме: Бутинець Ф. Ф., Валуєв Б. І., Даньків Й. Я., Лучко М. Р., Малюга Н. М., Остап'юк М. Я., Швець В. Г. та інші. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах. Проте, питання щодо формування сучасної професії бухгалтера та вимоги до неї і зумовлюють актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні історичних та сучасних передумов формування професії бухгалтера, а також формулюванні основних вимог, які пред'являються до сучасної професії бухгалтера.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професія бухгалтера – одна з найдавніших і одна з найпоширеніших. Звернемося дещо до історії. 500 з невеликим років тому вперше в письмовому вигляді було вжито слово

«бухгалтер». Слово «бухгалтер» походить з німецької мови і поєднує два слова: *das Buch* (книга) і *Halter* (тримач, держатель) і буквально воно означає «книгодержатель». Тоді, 13 лютого 1498 року, імператор Священної Римської імперії Максиміліан I підписав указ: «Наказуємо діловода нашої палати, довіреного і старанного писаря, який веде книги, відтепер називати бухгалтером, яким повинен тепер бути Христоф Штехер» [1].

Цікаво відзначити, що вже в кінці XV століття в Італії жінки досить широко працювали в торгівлі. З того часу до нас дійшла фраза: «Якщо чоловік купець, то дружина у нього бухгалтер». Відмітимо, що в той далекий час почерк бухгалтера та його облікові книги підлягали реєстрації в спеціальному бюро подібно до того, як зараз оформляються зразки підписів осіб, відповідальних за оформлення фінансово-розрахункових документів. Працівник бюро на першому аркуші книг робив відповідний запис про кількість аркушів і засвідчував це підписом і печаткою для того, щоб купець не міг використовувати інші книги.

Взагалі-то, перші записи, які зафіксували фінансові операції, були зроблені ще 4000 років тому. Наприклад, єгипетські землевласники вели облік сплати податків зерном і льоном за використання води Нілу для зрошення полів. Збирачі податків залишали розписки в отриманні податку, малюючи ієрогліфи на стінах будинків землевласників. Розвинені системи обліку були в Китаї ще в 2000 р. до нашої ери, а елементи подвійної бухгалтерії – в ранньохристиянському Римі [6].

Невідомо, хто був винахідником бухгалтерського обліку. Система подвійного запису почала з'являтися в XIII-XIV ст. в торгових центрах північної Італії. Перше свідчення повної подвійної бухгалтерії, датоване 1340 р., було виявлено в муніципальних записах Генуї.

Найбільш поширена точка зору полягає в тому, що вперше систематизація бухгалтерського обліку була проведена ченцем Лукою Пачоллі. Книга, яку він написав, називалася «Сума арифметики, геометрії, пропорцій і пропорційності» (*Summa di arithmetica, geometrica, proportione et*

proportionalita). Вона з'явилася у світ у Венеції 10 листопада 1494 р. Ця книга була присвячена, в основному, математиці. Однак, деякі історики вважають, що одна частина цієї праці – «Трактат про рахунки і записи» – знаменує народження бухгалтерського обліку. Робота Луки Пачоллі знаменна тим, що в ній вперше був викладений системний підхід до бухгалтерського обліку [5].

У Росії (частиною якої була Україна) застосування бухгалтерії мало місце в Новгороді, Пскові, у містах, які підтримували постійні торговельні відносини із Заходом. Але термін "бухгалтер" з'явився тільки у другій половині XVIII ст. З XIX ст. починається створення спеціальних комерційних навчальних закладів. Так, у 1810 р. було відкрито Московську академію комерційних наук, згодом – комерційні училища в Петербурзі та Москві. У другій половині XIX ст. бухгалтерський облік поряд з обслуговуванням торгівлі проникає у поміщицькі маєтки. У 1860 р. в Росії було відкрито Державний банк, а потім почали виникати і приватні банки. У зв'язку з цим друкуються книги і самонавчителі з банківського обліку. Беручи до уваги літературу цього періоду, слід зробити висновок, що в бухгалтерській науці визначилися три напрями діяльності.

На початку XX ст. створюються вищі школи (Московський, Київський і Харківський комерційні інститути, Вищі комерційні курси в Петербурзі). Це був час наукових розробок, центром яких стає Московський комерційний інститут. Відомі праці М. Лунського, Г. Бахчесарайцева, Ф. Бельмера. Московська школа стала в опозицію до Петербурзької. Найбільш відомі вчені цього періоду – О. П. Рудановський, О. М. Галаган, Р. Я. Вейцман. Поряд з московською та петербурзькою формується українська бухгалтерська школа. Створюються спеціалізовані вищі навчальні заклади в Києві, Харкові, Одесі, а згодом у Тернополі. Значний внесок у розвиток бухгалтерського обліку зробили П. П. Німчинов, М. Г. Чумаченко, А. Н. Кузьмінський та ін. [9].

З набуттям незалежності Україною у перші роки державний бюджет і фінансова система країни суттєво похитнулися як наслідок фінансової кризи, гіперінфляції, тощо. Професії, що так довго займали провідні місця в рейтингу

популярності, почали здавати свої позиції. Бажання лікувати і вчителювати пропадало так же швидко, як швидко падав реальний рівень доходів. У кого буде бажання працювати інженером за символічний оклад, який крім того ще й несвоєчасно виплачують, коли необхідно забезпечувати сім'ю. Внаслідок таких зрушень почали набувати популярність "грошовиті" професії, де зарплата була достойною, відповідала рівню реальних потреб і виплачувалася своєчасно. У переважній більшості бюджетних установ такого вже не було. Проте у сфері реального бізнесу такі тенденції розпочинались. І що є характерним, однією із самих високооплачуваних категорій працівників на підприємствах, крім керівництва, ставали фінансові працівники, в тому числі і працівники бухгалтерій.

Раніше професія «бухгалтер» розглядалася виключно, як робітник апарату, функцією якого є надання інформації. Дуже рідко його залучали до прийняття управлінських рішень. Проте, коли бізнес почав орієнтуватися на ринок, бухгалтери виявили, що їхня сфера відповідальності дуже зросла і бухгалтерський облік одержав гідне визнання в рамках функціонуючої системи. Ще років 50 тому бухгалтер був банальним рахівником. В той час достатньо було бути акуратним та уважним, тому що все робилося за встановленими інструкціями.

Вимоги, висунуті до облікової професії, досить високі. У бухгалтера повинен бути "сильний розум, послідовні практичні цілі". Гете вважав, що такий розум – "кращий розум на землі". Аристотель зазначав, що "розум полягає не тільки в знаннях, але й в умінні застосовувати знання на практиці". Облікова професія-справа високоінтелектуальних людей, які володіють здібностями, що перевищують рівень звичайного підприємця. Російський вчений О. П. Рудановський зазначав, що "підприємець знає в господарстві, яким він керує, тільки те, що відчуває і бачить своїми очима". Бухгалтер же складає баланс, який "є душею господарства, існування якого не менш реальне, ніж матеріального інвентарю господарства". Разом з тим, баланс "можна досягнути тільки розумово, і не можна, як інвентар, досягнути в натурі"

[8].

В умовах науково-технічного прогресу постійно підвищуються вимоги до кадрів. Некваліфіковані кадри не в змозі використовувати не тільки досягнення науково-технічної революції, а й використати переваги ринкової економіки.

Кадри повинні мати певні знання, навички та вміння. Знання залежать від загальної та спеціальної освіти, навичок та вмінь, стажу роботи і віку. Вміння – це здатність виконувати необхідні операції в умовах, що змінюються. Необхідність певної кількості знань, навичок та вмінь впливає з закону відповідності кваліфікації робочої сили рівню використовуваних в процесі виробництва засобів виробництва і, в першу чергу, засобів праці. Тому кваліфікація працівника – це здатність виконувати певну конкретну роботу.

Комплектуючи кадри бухгалтерії необхідно керуватись Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників бухгалтерського обліку затвердженими Міністерством праці України 28.12.2001 р. Відповідно до кваліфікаційних характеристик працівників бухгалтерського обліку, для обіймання посади головного бухгалтера, начальника відділу бухгалтерського обліку кваліфікаційними вимогами є: повна вища освіта відповідного напрямку підготовки, післядипломна освіта в галузі управління; стаж бухгалтерської роботи за професіями керівників нижнього рівня: для магістра – не менше двох років, спеціаліста – не менше трьох років. Для завідувача сектору (бюро) у відділі (управлінні) бухгалтерського обліку: повна вища освіта відповідного напрямку підготовки (магістр, спеціаліст); стаж бухгалтерської роботи для магістра – не менше двох років, спеціаліста – не менше трьох років [4].

Ведення бізнесу в ринкових умовах висуває підвищені вимоги до якості інформації, яка повинна бути пристосована до запитів користувачів. Завдання бухгалтера або бухгалтерської служби полягає у формуванні якісної, достовірної і повної інформації про ведення господарської діяльності та її результати. Її правильне використання дозволить зробити оптимальними

управлінські та фінансові рішення.

В Україні сьогодні престиж бухгалтерської професії на порядок вищий в порівнянні з образом бухгалтера минулих років. Більшість тих, хто вирішує присвятити себе господарській діяльності, віддає перевагу не абстрактно-економічній, а бухгалтерській або управлінській освіті. Бухгалтерська професія суттєво помолодшала.

Рівень спеціальних знань та навичок перевіряється шляхом складання кваліфікаційного іспиту, який проходить в три етапи. Програма і порядок складання іспиту визначається Комітетом з питань професійної освіти і затверджується Радою Федерації професійних бухгалтерів та аудиторів України (ФПБАУ).

Бухгалтерська сертифікація в усьому світі є важливою частиною цієї професії (а в багатьох розвинених країнах – обов'язковою для практикуючих бухгалтерів), у зв'язку з підвищеною суспільною відповідальністю цієї професійної сфери. Саме слово "сертифікація" походить від латинського «certus» («впевнений»). Бізнесу, роботодавцю потрібна впевненість, гарантія, що фінансовий спеціаліст має високий рівень сучасних знань і практичних умінь, він допомагатиме примножувати кошти компанії. І таку впевненість ринку дають професійні об'єднання, які на основі незалежних і строгих іспитів сертифікують своїх членів, підтверджують їх здатність якісно виконувати складні завдання, гарантують, що фахівець постійно підвищує свій професійний рівень.

В Україні здійснюється сертифікація бухгалтерів як професіоналів на основі російськомовної програми міжнародної сертифікації професійних бухгалтерів CIPA (Сертифікований міжнародний професійний бухгалтер). Власники сертифікатів CAP/CIPA набувають права додавати назву сертифіката до свого підпису, що відповідає міжнародній практиці.

Програму CIPA було започатковано Міжнародною радою сертифікованих бухгалтерів та аудиторів (MPCBA) у 2001 році за сприяння Агентства США з міжнародного розвитку. Україна у складі MPCBA

представлена Федерацією професійних бухгалтерів та аудиторів України (ФПБАУ). Членами МРСБА, крім України, є 13 професійних організацій у 7 країнах: Україні, Росії, Молдові, Казахстані, Киргизстані, Таджикистані та Узбекистані.

Сертифікація за програмою СІРА включає два кваліфікаційні рівні:

1. САР – Сертифікований бухгалтер-практик. Вважається, що САР здатний вести систему бухгалтерського обліку на підприємстві та складати всі основні звіти, включаючи податкові декларації.

2. СІРА – Сертифікований міжнародний професійний бухгалтер. Передбачається, що СІРА здатний застосовувати професійне судження до питань фінансового управління та брати участь у прийнятті управлінських рішень.

Сертифікат першого рівня (САР) претендент – дійсний член ФПБАУ отримує за умови успішного складання кваліфікаційних іспитів з дисциплін: «Фінансовий облік – 1» (за міжнародними стандартами), «Управлінський облік-I», «Податки та право в Україні».

Власник сертифіката САР отримає сертифікат «Сертифікований бухгалтер-практик ФПБАУ». Отримати сертифікат другого кваліфікаційного рівня (СІРА) може лише власник сертифіката САР, який складе додатково іспити з таких дисциплін: «Фінансовий облік-II», «Управлінський облік-II», «Аудит», «Фінанси», «Інформаційні технології».

Власники сертифікатів заносяться до бази даних, доступної потенційним роботодавцям, переважно спільним підприємствам та підприємствам з іноземними інвестиціями, для яких такий сертифікат є «знаком якості» бухгалтера. Претенденти мають право одержати сертифікат після успішної здачі всіх трьох етапів кваліфікаційного іспиту та представлення доказів стажу роботи за спеціальністю, який відповідає вимогам Комітету з питань професійної освіти ФПБАУ.

Протягом п'яти років претендент повинен скласти всі три етапи іспиту. Якщо він не виконав цієї умови, то він має право здати їх повторно. Щоб

одержати сертифікат ФПБАУ, необхідно обов'язково мати загальноосвітню підготовку. Сертифікація бухгалтерів здійснюється за розробленим Міжнародною федерацією бухгалтерів (МФБ) переліком дисциплін, який включає: фінансовий облік, управлінський облік, інформаційні технології, аудит, оподаткування, вступ до фінансового менеджменту. Кодекс етики професійних бухгалтерів і аудиторів України.

Міжнародні стандарти освіти для професійних бухгалтерів висувають нові вимоги до професії. Так, у Вступі до МСО зазначено: «Професійні бухгалтери дедалі частіше повинні бути технічними експортерами, які мають блискучі комунікативні навички і здатні відповідати вимогам щодо інформації та складання звітності, які висуває нова економіка, що ґрунтується на знаннях» [7].

Слід зазначити, що бухгалтер, особливо головний, – це професія, яка вимагає безперервного підвищення кваліфікації. Бухгалтер на підприємстві – один з небагатьох фахівців, який відповідає за правильність застосування на практиці законодавчих актів.

Бухгалтер зобов'язаний знати податкове та трудове законодавство, Цивільний кодекс і багато іншого. Зараз, коли йде процес вдосконалення законодавства в Україні в зв'язку з переходом на міжнародні стандарти, бухгалтер зобов'язаний особливо ретельно і скрупульозно вивчати всі нововведення. Особливо складно бухгалтеру на підприємствах, де немає ні юридичних, ні економічних служб. Це свідчить про те, що сама по собі вища освіта, яка отримана бухгалтером у вузі, ще не є гарантом його компетентності. Саме тому практично в усіх країнах з розвинутою ринковою економікою існує статус " професійний бухгалтер" .

Професійні бухгалтери по-різному називаються в різних країнах, наприклад в Англії – чартерні, у Франції – експерти-бухгалтери. У Росії до революції існували присяжні бухгалтери. Суть же цих назв одна: підтвердження своєї компетенції, яка дає право бухгалтеру займатися своєю професією і яка гарантуватиме акціонерам, керівництву підприємств і в

кінцевому підсумку державі кваліфіковане застосування законодавства на практиці [3].

Отже, сьогодні бухгалтеру необхідний аналітичний склад розуму, знання законодавства, здатність швидко навчатися і вникати у професійні нововведення. Професія бухгалтера придбала надзвичайну значимість, оскільки саме від кваліфікації бухгалтера багато в чому залежить процвітання компанії.

Висновки з даного дослідження.

1. Здійснивши короткий екскурс в історію ми впевнились, що професія бухгалтера одна з найдавніших. Бухгалтер – професія, яка потрібна завжди. Поки існує держава, а з ним податкова система і фінансова звітність, залишиться попит на професію бухгалтера. Бухгалтер не тільки технічно здійснює облік, а й веде велику роботу з планування, контролю, аналізу, готує інформацію, яка сприймається менеджерами для прийняття управлінських рішень.

2. Сертифікація бухгалтерів є важливою складовою реформування бухгалтерського обліку в Україні, оскільки сприяє: зростанню кваліфікації бухгалтерів і престижу професії; зниженню рівня ризику для учасників фондового ринку і фінансових інститутів; гармонізації української системи професійної підготовки бухгалтерів з міжнародними стандартами; підвищенню ефективності системи корпоративного управління; посиленню контролю за дотриманням норм професійної етики бухгалтерів і аудиторів.

Для певної категорії бухгалтерів може бути запроваджена обов'язкова сертифікація. Сертифікацію бухгалтерів і аудиторів повинні здійснювати професійні організації при взаємодії з відповідними державними органами.

3. Суттєвою мірою ефективна робота бухгалтерії залежить від належного підбору та розстановки кадрів. В основу підбору кадрів повинні покладатись: їх ділова активність; професійна компетентність; відношення до дорученої справи; вміння працювати командою. Професіональний рівень бухгалтера визначається за такими критеріями: отримана освіта, стаж роботи

за спеціальністю, професійні знання, здатність до аналітичної роботи, сприйняття нових знань, вміння працювати з комп'ютером, знання іноземних мов. Такий спеціаліст ніколи не залишиться безробітним.

Одна з основних вимог професії бухгалтер – це уважність, тому що кожна цифра бере участь у формуванні податкової бази. Державні органи, вищестоящі організації, акціонери, власники фірм і навіть прості співробітники вимагають правильного оформлення документації для обчислення податків, нарахування заробітної плати, розрахунку прибутку і виплати дивідендів. Тому постійно необхідно бути в курсі змін поточного законодавства і підвищувати свою кваліфікацію.

До основних якостей сучасного бухгалтера можна віднести: уважність, акуратність, грамотність, комунікабельність та ініціативність. Поряд з цим бухгалтер повинен володіти: стресостійкістю, самостійністю у роботі з документами та прийнятті рішень, вмінням чітко і зрозуміло викладати свої доводи керівництву, здатністю чітко організувати роботу, точним логічним мисленням, вмінням згладжувати конфліктні ситуації. Не варто забувати і про те, що бухгалтеру доводиться часто спілкуватися з дуже різними людьми. Велика кількість різних контактів вимагає від бухгалтера пунктуальності, ввічливості та знання ділового спілкування. Серед інших якостей, без яких бухгалтеру не домогтися успіху – це порядність, скрупульозність, цілеспрямованість та уміння ладити з начальством. Порядність і принциповість теж є характеристикою хорошого фахівця.

Список використаної літератури

1. Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку: [підручник] / Ф. Ф. Швець. – Житомир: ЖІТІ, 2002. – 1024 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. Вид. 2-е, доп. і перероб. – Житомир, ЖТІ, 2000. – 640 с.
3. Валуєв Б. І. Теоретичні основи бухгалтерського обліку: Навчальний посібник. – Київ: Знання Пресс, 2002. – 214с.

4. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників: затверджено Міністерством праці та соціальної політики України від 28.12.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1152.822.0>.
5. Малюга Н. М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку [Текст]: навч. посіб. / Н. М. Малюга; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : Рута, 2003. – 476 с.
6. Малькова Т. Н. Древняя бухгалтерия: какой она была? [Текст] / Т. Н. Малькова. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 304 с.
7. Міжнародні стандарти освіти для професійних бухгалтерів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30123620.
8. Остап'юк М. Я. Теорія бухгалтерського обліку (історичні та методологічні аспекти) [Текст]: монографія / М. Я. Остап'юк, Й. Я. Даньків, М. Р. Лучко. – Ужгород: Ужгородський держуніверситет, 1998. – 148 с.
9. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: [підручник]. – [вид. 2-ге, перероб. і доп.] / В. Г. Швець. – К., 2006. – 525 с.

ВАСИЛЬЕВА Л. Н. ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ ПРОФЕССИИ БУХГАЛТЕРА И ТРЕБОВАНИЯ К НЕЙ

В статье определены исторические и современные предпосылки формирования профессии бухгалтера. Отмечено, что профессия бухгалтера является одной из самых древних. Установлено, что бухгалтерская сертификация во всем мире является важной частью этой профессии. Сертификация бухгалтеров является важной составляющей реформирования бухгалтерского учета в Украине. Определено, что профессиональный уровень бухгалтера определяется по следующим критериям: полученное образование, стаж работы по специальности, профессиональные знания, способность к аналитической работе,

восприятию новых знаний, умение работать с компьютером, знание иностранных языков.

Ключевые слова: бухгалтер, бухгалтерский учет, требования, учетная информация, организация учета.

VASILIEVA L. M. THE FORMATION OF THE MODERN ACCOUNTING PROFESSION AND REQUIREMENTS FOR IT

The paper defines the historical and contemporary preconditions of the accounting profession. It was noted that the accounting profession is one of the most ancient. It is established that the accounting certification in the world is an important part of this profession. Accountants certification is an important component of the accounting reform in Ukraine. Determined that the level of professional accountants is determined by the following criteria: education, professional experience, professional knowledge, analytical ability to work, the acceptance of new knowledge, ability to work with a computer, knowledge of foreign languages.

Keywords: accountant, accounting requirements, account information, organization of accounting.